

A konstanzi zsinat 600. évfordulója alkalmából a Debreceni Egyetem Történelmi Intézetének munkatársai 2014. november 5-7. között tudományos konferenciát szerveztek. A kötet az ott elhangzott előadások többségének írott változatát tartalmazza. A konferencia dátumának választása tudatos volt: a nagy nyugati egyházszakadás felszámolására összehívott XVI. egyetemes zsinatot 1414. november 5-én nyitotta meg Konstanzban XXIII. János pápa. A Debreceni Egyetem Történelmi Intézetében már évek óta folyik Luxemburgi Zsigmondnak és korának kutatása. Együttal csatlakozni kívánunk a német történetírás azon projektjéhez („Das Konziljubiläum 2014-2018. 600 Jahre Konstanzer Konzil”), amellyel a zsinatra emlékeznek. A kötet a magyar kutatás egyik hozzájárulása a "Konzilstadt Konstanz" programhoz.

„CAUSA UNIONIS, CAUSA FIDEI, CAUSA REFORMATIONIS IN CAPITE ET MEMBRIS”

„CAUSA UNIONIS, CAUSA FIDEI, CAUSA REFORMATIONIS IN CAPITE ET MEMBRIS”

TANULMÁNYOK A KONSTANZI ZSINAT
600. ÉVFORDULÓJA ALKALMÁBÓL

Tudomány és kommunikáció – a Debreceni Egyetem
tudománykommunikációs tevékenységének fejlesztése
TÁMOP-4.2.3-12/1/KONV-2012-0060

SZÉCHENYI

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

„CAUSA UNIONIS, CAUSA FIDEI, CAUSA REFORMATIONIS
IN CAPITE ET MEMBRIS”

TANULMÁNYOK A KONSTANZI ZSINAT 600. ÉVFORDULÓJA ALKALMÁBÓL

„CAUSA UNIONIS,
CAUSA FIDEI, CAUSA
REFORMATIONIS IN
CAPITE ET MEMBRIS”

TANULMÁNYOK A KONSTANZI ZSINAT
600. ÉVFORDULÓJA ALKALMÁBÓL

Szerkesztette: Bárány Attila
Pósán László

A mű szerzői jogilag védett. Minden jog, így különösen a sokszorosítás, terjesztés és fordítás joga fenntartva. A mű a kiadó írásbeli hozzájárulása nélkül részeiben sem reprodukálható, elektronikus rendszerek felhasználásával nem dolgozható fel, azokban nem tárolható, azokkal nem sokszorosítható és nem terjeszthető.

ISBN 978-963-89963-3-6

Felelős kiadó: a Printart-Press Kft. ügyvezetője

Grafikai-nyomdai előkészítés: Szabó Balázs

Nyomdai munkálatok: Printart-Press Kft.

Tartalomjegyzék

Előszó	7
--------------	---

A konstanzi zsinat és Európa

Bárány Attila: <i>A Luxemburg-ház nyugati (angol, francia, burgundi) kapcsolatai 1378 és 1416 között</i>	10
Bubnó Hedvig: <i>Kaszília küldöttsége a konstanzi zsinaton</i>	36
Csukovits Enikő: <i>A konstanzi zsinat, mint könyvtársár és tudományos fórum</i>	52
Györkös Attila: <i>Francia egyházpolitikai törekvések a skizma idején és a konstanzi zsinaton</i>	60
Kiss Gergely: <i>Magyar követség a pisai zsinaton? XII. Gergely és Magyarország kapcsolata 1408-1409-ben</i>	70
Kondor Márta: <i>Magyar király a német trónon: Luxemburgi Zsigmond birodalmi kancelláriája és a királyi tanács (1410-1419)</i>	83
E. Kovács Péter: <i>Imperia az imperiumban</i>	101
Maléth Ágnes: <i>A schisma előidézői? Az avignoni pápaság megítélése a modern magyar történetírásban</i>	117
Orosz István: <i>Európa a konstanzi zsinat korában</i>	129
Pósán László: <i>A Német Lovagrend, a lengyel és a litván állam közötti konfliktus a konstanzi zsinaton</i>	144
Prajda Katalin: <i>A Magyar Királyság és a Firenzei Köztársaság diplomáciai kapcsolatai a Zsigmond-korban</i>	161

Egyház-és jogtörténet

Érszegi Géza: „...az ország szabadságát a konstanzi egyetemes zsinaton esküvel megerősítették, ahogy az a róla kiadott bullában világosan olvasható”	176
Fedeles Tamás: <i>A Camera Apostolica és a magyar egyházi javadalmak a konciliarizmus időszakában</i>	189
F. Romhányi Beatrix: <i>A konstanzi zsinat és a ferences obszervancia megjelenése Magyarországon</i>	210
Tusor Péter: <i>A konstanzi bulla „alkalmazása”. A magyar királyi főkegyúri jog a 15-16. században</i>	219

Magyarország a konstanzi zsinat idején

Gulyás László Szabolcs: <i>Luxemburgi Zsigmond jobbágyköltözéssel kapcsolatos rendelkezései</i>	242
Gyöngyössy Márton: „Gazdag föld – szegény ország”: magyarországi aranytermelés és aranypénzverés Luxemburgi Zsigmond korában	255
Kordé Zoltán: <i>Hatalmi-politikai viszonyok Erdélyben a konstanzi zsinat korában</i>	269
Sebők Ferenc: <i>A konstanzi zsinat a modern magyar történetírás tükrében</i>	278
C. Tóth Norbert: <i>A király helyettesítése a konstanzi zsinat idején</i>	289

Bárók, főpapok, humanisták, címerek

Árvai Tünde: „Magnus comes de Hungaria” – Garai Miklós nádor Nyugat-Európában	316
Bozzay Réka: <i>Magyar diákok egyetemjárása a Luxemburgi Zsigmond korában</i>	328
Gyulai Éva: <i>A Magyar Királyság címere Anjou Renée heraldikai reprezentációjában</i>	341
Jékely Zsombor: <i>Címerkönyvek és címereslevelek: magyar nemesi címerek a konstanzi zsinat idején</i>	355
Kiss Farkas Gábor: <i>Konstanztól Budáig: Pier Paolo Vergerio és a magyar humanizmus</i>	371
Novák Ádám: <i>A sasember fia. Egy főúri család és familiája Luxemburgi Zsigmond kíséretében</i>	385
Prezenszki Erzsébet: <i>Bajoni István, egy XV. századi humanista főpap életpályája</i>	401
Véber János: <i>Barius Miklós, egy humanista műveltségű főpap a 15. század közepén</i>	414

Hadtörténet, hadszervezet, haditechnika a konstanzi zsinat korában

Fodor Pál: <i>Az oszmán hadszervezet a 15. század első felében</i>	424
B. Szabó János: <i>A huszita hadviselés hatása és adaptációja Kelet-Közép-Európában</i>	432
Veszprémy László: <i>Zsigmond és a husziták küzdelmének első éve. A hadvezér és diplomata konfliktusa</i>	442

Előszó

„Causa unionis, causa fidei, causa reformationis in capite et membris”

A konstanzi zsinat 600. évfordulója alkalmából a Debreceni Egyetem Történelmi Intézetének munkatársai 2014. november 5-7. között tudományos konferenciát szerveztek. Jelen kötetünk az ott elhangzott előadások többségének írott változatát tartalmazza. A konferencia megrendezését lehetővé tevő pályázati források rendkívül szűkre szabott elszámolási határideje miatt azonban néhány előadás, mivel írott változata nem, vagy csak későn készült el, sajnos kimaradt a kötetből. Az e fölötti szomorúságot viszont ellensúlyozza talán az a tény, hogy ilyen nagyszámú tanulmányt magában foglaló kötet, alig pár héttel a konferenciát követően, még soha nem készült. Köszönjük minden előadónak és szerzőnek, hogy együttműködő partnerek voltak ehhez a rendkívül gyors munkához.

Annak, hogy Debrecenben egy ilyen konferencia szervezésébe fogtunk, több oka is volt. Egyrészt a Debreceni Egyetem Történelmi Intézetében már évek óta folyik Luxemburgi Zsigmondnak és korának kutatása. 1997-ben nemzetközi konferenciát tartottunk „Sigismund Tagung 1387-1997” címmel, ahol képviselte magát a német kutatás – Jörg K. Hoensch előadása a Zsigmond-kutatás újabb útjait határozta meg („Schwerpunkte der Sigismund-Forschung nach 1945”) – illetve a magyar középkorkutatók közül Engel Pál és Kubinyi András is. A közönség soraiban részt vett Bak János (Central European University), illetve az amerikai medievisták közül a magyar történelem iránt talán leginkább elkötelezett James Ross Sweeney (Penn State University) is. (A konferencia idegen nyelvű tanulmánykötete néhány évvel később, 2000-ben jelent meg Gunst Péter és Tilmann Schmidt szerkesztésében, *Das Zeitalter König Sigmunds in Ungarn und im Deutschen Reich* címmel (Debrecen, 2000.) Az akkori előadók közül többen – példának okáért Draskóczy István – a mostani, 2014. évi konferencián is szerepeltek. A konstanzi zsinat korának Európáját bemutató széles körképű plenáris nyitó előadást Orosz István akadémikus, professor emeritus, a Magyar Történelmi Társulat elnöke tartotta.

Másrészt a 600 éves évforduló alkalmából megrendezett tudományos konferenciával a Debreceni Egyetem egyúttal csatlakozni kívánt a német történetírás azon projektjéhez („Das Konziljubiläum 2014-2018. 600 Jahre Konstanzer Konzil”, <http://www.konstanzer-konzil.de>), amellyel a konstanzi zsinat évfordulójára emlékeznek. A Konzilstadt Konstanz program egészen 2018-ig tart, és ezzel a kötettel – illetve ennek majd egy idegen nyelven kiadandó változatával – a magyar kutatás legújabb eredményeit kívánjuk megismertetni Európában.

Harmadrészt, a Debreceni Egyetem Történelmi Intézetében több éve működik egy kutatócsoport, melynek tagjai – akik a jelen konferencia előadói között is szerepeltek – a középkori Magyar Királyság Európában elfoglalt helyét és kapcsolatrendszerét vizsgálják. Ez a több éve létező műhely 2014-től a Magyar Tudományos Akadémia Lendület-pályázatát elnyerve alakította meg az MTA–Debreceni Egyetem „Lendület” munkacsoportot, „Magyarország a Középkori Európában” címmel. Ennek a kutatócsoportnak komoly szerepe volt a konferencia megszervezésében, és a tanulmánykötet elkészítésében.

A konferencia szervezése során azt az elvet fogalmaztuk meg, hogy a konstanzi zsinat időszakával és a Luxemburgi Zsigmond uralkodásával foglalkozó hazai kutatás minél szélesebb palettája jelenhessen meg, ezért nagyobb témakörökhöz igyekeztünk rendezni az előadásokat. A jelen kötet fejezetei is nagyrészt ezt a tematikus struktúrát követik.

A konferencia dátumának választása tudatos volt: az akkor már harmincnégy éve tartó nagy nyugati egyházszakadás felszámolására összehívott XVI. egyetemes zsinatot 1414. november 5-én nyitotta meg Konstanzban XXIII. János pápa. A schisma három pápája adta az ötletet, hogy a megnyitóbeszéd megartására – a Debreceni Egyetem rektora mellett – három felekezet képviselőjét kérjük fel. A zsinati konferenciát Bosák Nándor, a Debrecen-Nyíregyházi Római Katolikus Egyházmegye püspöke, Kocsis Fülöp, a Hajdúdorogi Görögkatolikus Egyházmegye püspöke, és Fekete Károly, a Debreceni Református Hittudományi Egyetem rektora köszöntötte. A konferencián közel ötven előadás hangzott el. Az előadók gyakorlatilag lefedték az ország összes tudományos központját és felsőoktatási intézményét. A Debreceni Egyetemen kívül képviseltette magát az Eötvös Loránd Tudományegyetem, a Károli Gáspár Református Egyetem, a Miskolci Egyetem, a Nyíregyházi Főiskola, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem, a Pécsi Tudományegyetem és a Szegedi Tudományegyetem. Jelen voltak az MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, a Hadtörténelmi Intézet és Múzeum, a Budapesti Történeti Múzeum, a szentendrei Feren-czy Múzeum, valamint a Honvédelmi Minisztérium kutatói, illetve képviseltette magát több kutatócsoport is (MTA–Hadtörténelmi Intézet és Múzeum–Szegedi Tudományegyetem–Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára Magyar Medievisztikai Kutatócsoport, továbbá a fent említett debreceni Lendület-munkacsoport mellett az MTA-PPKE „Lendület” Egyháztörténeti Kutatócsoport és az MTA BTK TTI „Lendület” Szent Korona Kutatócsoport)

A konstanzi zsinat és Európa

Pósán László

A Német Lovagrend és a lengyel-litván állam közötti konfliktus a konstanzi zsinaton*

A Német Lovagrend és a lengyel-litván állam közötti ellentétek az 1409-1411 közötti ún. „nagy háborút” (*magnus conflictus*) lezáró 1411. évi I. thorni (toruńi) békével sem szűntek meg.¹ A békeszerződés lényegében konzerválta a korábbi konfliktusokat, s nem békét teremtett, hanem egy új háborút hordozott magában, ami alig két évvel később, 1413 szeptemberében be is következett.² Ahogy az 1409-1411. évi háború előtt, úgy azt követően is a szemben álló felek széles körű és intenzív propagandával igyekeztek gyengíteni a másik oldal pozícióit. A lovagrend már Jogaila (Jagiello) litván nagyfejedelem megkeresztelkedése (1386) és a vilniusi püspökség megalapítása (1387) után azt állította, hogy a litvánok megtérése csupán látszat, valójában továbbra is pogányok maradtak, ezért Jagiello is csak hamis keresztény.³ Tagadhatatlan, hogy Alsó-Litvánia (Žemaitija, latin: Samogitia) – mely mindig is csak laza szálakkal kapcsolódott a vilniusi fejedelmi központhoz, és amelyre a 14. század folyamán a lovagrend által indított mintegy 300 keresztes hadjárat többsége irányult⁴ – vonakodott elfogadni a kereszténységet. Itt az első püspökséget csak 30 évvel Jagiello megtérése után, 1417-ben tudták megalapítani,⁵ így innen folyamatosan pogány ha-

¹ Die Staatsverträge des Deutschen Ordens in Preußen im 15. Jahrhundert. Bd. I-II. (1398-1467) Hg. Klaus Neitmann. Marburg 1970. (a továbbiakban: Staatsverträge) Bd. I. Nr. 84.; A „nagy háborúról” újabban ld. Tadeusz Grabarczyk: Armia króla Władysława Jagiełły w drodze pod Grunwald. In: Annales Universitatis Pedagogicae Cracoviensis 99. Studia Historica XI wydanie specjalne. Bitwa pod grunwaldem w historii i tradycji Polski i Litwy. redakcja Jerzego Rajmana. Kraków 2011. 7-25.; Pósán László: A Német Lovagrend és a lengyel-litván állam közötti „nagy háború” (1409-1411). Hadtörténelmi Közlemények 124. (2011: 1. sz.) 3-30.

² Christian Krollmann: Politische Geschichte des Deutschen Ordens in Preußen. Königsberg 1932. 95.; 113.; Klaus Militzer: Die Geschichte des Deutschen Ordens. Stuttgart 2005. 146.

³ Hartmut Boockmann: Johannes Falkenberg, der Deutsche Orden und die polnischen Theorie des späten Mittelalters. Göttingen 1975. 54-55.; Johannes Bübler: Ordensritter und Kirchenfürsten. Nach zeitgenössischen Quellen. Leipzig 1927. 139-140.; Stefan Kwiakowski: Der Deutsche Orden im Streit mit Polen-Litauen. Eine theologische Kontroverse über Krieg und Frieden auf dem Konzil von Konstanz (1414-1418). (Beiträge zur Friedensethik 32) Stuttgart – Berlin – Köln 2000. 11-25.

⁴ Jürgen Sarnowsky: Der Deutsche Orden. München 2007. 48.

⁵ Zigmantas Kiaupa – Jūratė Kiaupienė – Albinas Kuncevičius: The History of Lithuania before 1795. Vilnius 2000. 145-147.; Anti Selart: Political Rhetoric and the Edges of Christianity: Livonia and Its Evil Elements in the Fifteenth Century. In: The Edges of the Medieval World. Eds. Gerhard Jaritz – Juhan Kreem (CEU Medievalia 11) Bp. 2009. 55-69.; Mathias Niendorf: Das Großfürstentum Litauen: Studien zur Nationsbildung in der frühen Neuzeit (1569-1795). Wiesbaden 2010. 182.

* A szerző az MTA-DE Lendület Magyarország a Középkori Európában Kutatócsoport tagja.

tások érték a kereszténységet elfogadó Felső-Litvániát (Aukštaitija).⁶ Az is tény, hogy Jagiello kötelezővé tette ugyan népe számára a katolikus hit felvételét, de azokat, akik ennek nem tettek eleget, nem büntette.⁷ Ennek ellenére az egyház jogszerűnek, azaz igaz keresztények közöttinek ismerte el Jagiello litván fejedelmét és Jadwiga lengyel királynő házasságát, és a pogányság elleni küzdelem élharcosának nevezte az így trónra került lengyel királyt.⁸ Jagiello már 1387-ben azzal érvelt, hogy a Német Lovagrend katonai támadásai, erőszakos fellépései akadályozzák a litvánok megtérését.⁹ A „nagy háború” kirobbanása előtt a Német Lovagrend azzal érvelt, hogy ő a pogányokkal és a schismaticusokkal szemben a katolicizmust védelmezi, s létrejöttének is valójában ez volt a célja: Isten igazságának és békéjének megteremtése. A lovagrendi szabályzat bevezetője szerint a Rend hasonlatos az ószövetségi Makkabeusokhoz, akik Isten segítségével visszazerezték a szent várost és újra békét teremtettek az országban.¹⁰ A lovagok feladata, isteni küldetése ugyanez lett: elvinni Isten ígését és igazságát a pogányok földjére, és ott a kereszténység elterjesztésével helyreállítani a békét (*restauratio pacis*). A kereszténység, a római katolikus hit felvétele jelenti az Úr békéjének elérését. A lovagrend állítása szerint azonban Jagiello nem a római, hanem az ortodox egyházat támogatta. „Ha a litvánok közül egy római keresztény, akkor száz másik ortodox” – olvasható a nagymester 1409. június 15-én kelt levelében.¹¹ Az 1409. december 20-án Luxemburgi Zsigmondal kötött szerződés értelmében a magyar király akkor segíti katonai erővel is a lovagokat, ha a lengyel uralkodó pogányokat és schismaticusokat vonultatna fel seregében.¹² A Német Lovagrend álláspontja szerint ő igazságos harcot vív az igaz hit ellenségeivel szemben, ő a kereszténység védőpajza, s harca Isten és a katolikus hit szolgálatát jelenti.¹³ A lovagrendnek a pogányokra, ortodo-

⁶ A középkori forrásokban ezt a területet azonosították Litvániával, s mindvégig megkülönböztették tőle Samogitiát. Egy 1247. évi feljegyzés szerint például „*Lithuani et Samogiti*” támadtak Livóniára. Ld. Regesta Lithuaniae ab origine usque ad Magni Ducatus cum regno Poloniae unionem. Tom. I. Ed. Henryk Paszkiewicz. Varsoviae 1930. (a továbbiakban: Regesta Lithuaniae I.) Nr. 220.; 1286-ban „*Lithuani et Samogiti*” dúlták fel a rigai érsekséget. Ld. Regesta Lithuaniae I. Nr. 659.

⁷ Karol Górski: Probleme der Christianisierung in Preußen, Livland und Litauen. In: Die Rolle der Ritterorden in der Christianisierung und Kolonisierung des Ostseegebietes. (Ordines Militares. Colloquia Torunensia Historica I.) Hg. Zenon Hubert Nowak. Toruń 1983. 30.

⁸ Jan Drabina: Die Religionspolitik von König Władysław Jagiełło in polnisch-litauischen Reich in den Jahren 1385-1434. Zeitschrift für Ostforschung 43. (1994) 161-173.

⁹ Codex epistolaris Vitoldi magni ducis Lithuaniae. Ed. Antonius Prochaska. Cracoviae 1882. (a továbbiakban: CEV) Nr. 6a.

¹⁰ Die Statuten des Deutschen Ordens nach den ältesten Handschriften. Hg. Max Perlach. Halle 1890. 25.

¹¹ CEV Nr. 409.

¹² Staatsverträge I. Nr. 78.

¹³ Johann von Posilge: Chronik des Landes Preussen. In: Scriptores rerum Prussicarum Bd. III. Hg. Theodor Hirsch – Max Toeppen – Ernst Strehle. Leipzig 1866. (a továbbiakban: Posilge, SRP III.) 79-388.

xokra és a katolicizmus védelmezésére történő hivatkozását, érvelését azonban jelentősen gyengítette, hogy a Jagiello főhatalmát (*supremus princeps*) elismerő, de a litvániai kormányzást ténylegesen gyakorló Vytautas nagyfejedelemmel (*magnus dux*) kötött 1398. évi sallinwerder-i békeszerződés értelmében (ami a Német Lovagrend fennhatósága alá adta Samogitiát)¹⁴ a következő esztendőben (1399) a lovagok részt vettek a fejedelem tatárok elleni hadjáratában. Egy olyan hadsereggel vonultak fel, mely túlnyomó többségében schismatikusokból és pogányokból állt.¹⁵ Emellett a lovagrend a Pszkov (1406) és Moszkva (1408) elleni litván hadjáratokat is támogatta katonai kontingensekkel.¹⁶ 1409-ben Jagiello, és unokatestvére, Vytautas is azzal érvelt, hogy a Német Lovagrend csak világi uralma kiterjesztésére, s nem a kereszténység megszilárdítására törekszik a litván területeken. A katolikus hit valódi terjesztője a lengyel király, a keresztes lovagok pedig igyekeznek ezt meggátolni.¹⁷ A „nagy háború” idején a lovagrend az eddigi állításait ismételte: a lengyel király pogányokkal és schismatikusokkal támadt a katolikus Poroszországra („*Litthowin, Walachin, Tattern, Rusin, Sameytin und vil uncristin*”), ő maga pedig hamis keresztény.¹⁸ Tény, hogy a grūnwalddi csatában a lengyel-litván seregben moszlim tatár segédc csapatok, és ortodox szlávok is harcoltak.¹⁹ Ezeket a tatárokat, akik az Arany Horda belső hatalmi harcai miatt menekültek a litván nagyfejedelemségbe, Vytautas telepítette le 1397 táján Vilnius és Troki környékén.²⁰ A krakkói udvar azzal érvelt, hogy a lengyel király csak saját birodalma tatár és ortodox alattvalóival vonult hadba (akik majd katolikus hitre téríthetők), idegen pogányok és ortodoxok a seregében nem voltak. Ezek tehát „jó” pogányok és schismatikusok, és egyébként is a lengyel-litván had túlnyomó többsége katolikus lengyelekből és 1387 óta megkeresztelkedett litvánokból állt. Ezzel szemben a német lovagrendi hadat döntően poroszok alkották, akiknek csak alig egyharmada volt megkeresztelve, így valójában a lovagrendi sereg nem is volt keresztény.²¹ A lengyel udvar álláspontja szerint Jagiello igazságos háborút (*bellum iustum*) vívott, igazságos küzdelemben győzött a lovagrend felett.²²

¹⁴ Staatsverträge I. Nr. 2.

¹⁵ Posilge, SRP III. 222., 229-230.

¹⁶ Posilge, SRP III. 282-283.

¹⁷ Boockmann, H.: Johannes Falkenberg i. m. 85.

¹⁸ Posilge, SRP III. 340-341.

¹⁹ Posilge, SRP III. 314-315.

²⁰ CEV Nr. 146.; Geoffrey Vasiliaszkas: Islamic Lithuania as old as Catholic Lithuania. The Baltic Times 16. Nov. (2000) 1.

²¹ Codex epistolaris saeculi decimi quinti. Tom. I-II-III. Ed. Anatol Lewicki - August Sokolowski - Cracoviae 1876, 1891, 1894. (a továbbiakban: CESc XV.) CESc XV. III. 499.

²² Stefan Kwiakowski: Friedensbestrebungen im Mittelalter zwischen geistigen Quellen und pragmatischer

A thorni békét követően ugyanez a propaganda háború folytatódott. Alig száradt meg a tinta a békeszerződési okmányon, a Német Lovagrend már azonnal arról igyekezett meggyőzni az európai fejedelmi udvarokat, hogy a tatárokat és egyéb pogányokat („*tatern und vil anderen heydnisschen*”) felvonultató Jagiello szava és esküje, amit a béke megtartására tett, semmit sem ér, bízni abban nem lehet.²³ 1412. június 24-én a nagymester egyik levelében azt írta, hogy a lovagrend a kereszténység pajzsa, a lengyel király pedig éppúgy a pogányság védelmezője, mint a tatárok császára.²⁴ A konfliktus rendezésére Luxemburgi Zsigmond, aki ekkor már a Német-római Birodalom uralkodója is volt, mint a keresztény világ legfőbb hatalma,²⁵ saját döntőbíráskodása elé idézte a feleket 1412 májusában Budára.²⁶ 1412. május közepén Johann von Wallenrode rigai érsek, és Michael Küchmeister marsall vezetésével nagy lovagrendi küldöttség érkezett Budára.²⁷ A lengyel-litván küldöttséget Paulus Vladimiri, a krakkói egyetem rektora vezette.²⁸ Megoldást azonban ez a döntőbíráskodás sem hozott, mert 1412. augusztus 24-én Zsigmond ítélete lényegében megerősítette a thorni békét,²⁹ ami egyik felet sem elégítette ki, és számos nyitott kérdés is maradt.³⁰ A megoldatlan, vitatott kérdésekből hosszú listát készítettek. Ebből 81 lengyel-litván, 25 mazóviai, 43 lovagrendi panasz volt, 15 pedig Stolp hercegétől érkezett.³¹ Mivel nagyon sok probléma, panasz, különösen a határokat illetően, nyitott maradt, Zsigmond Makrai Benedek vezetésével, akit 1412. október 1-én *iudex delegatusnak*, *subarbitrator ac commissariusnak* nevezett ki, egy küldöttséget menesztett Lengyelországba és Poroszországba.³² Zsigmond megbízottja 1412. november 10-én érkezett Brześć-be, ahonnan a nagymester

Denkart. Geistige Quellen, kulturelle Werte und pragmatische Kalkulationen. In: Konfliktbewältigung und Friedensstiftung im Mittelalter. Hg. Roman Czaja - Eduard Mühle - Andrzej Radziński. Toruń 2012. 15-36.

²³ Ordensbriefarchiv. Geheimes Staatsarchiv Preussischer Kulturbesitz (a továbbiakban: OBA) 1570.

²⁴ CEV Nr. 498.

²⁵ Zsigmond egyetemes császárszékére vonatkozóan ld. Pósán László: „... quod terra ipsa sub monarchia imperii est” Az Imperium Romanum és a Német Lovagrend állama a középkorban. In: Németföldről Németországba. Magyar kutatók tanulmányai a német történelemről. Szerk. Frank Tibor. Bp. 2012. 17-38.

²⁶ Regesta Imperii XI. Die Urkunden Kaiser Sigmunds (1410-1437) Bd. I. Hg. Johann Friedrich Böhrer. (a továbbiakban RI XI, I.) Innsbruck 1896. Nr. 202.

²⁷ Bernhard Jähnig: Johann von Wallenrode. Bonn - Bad Godesberg 1970. 75.

²⁸ Boockmann, H.: Johannes Falkenberg i. m. 199.

²⁹ Staatsverträge I. Nr. 94.

³⁰ Jörg K. Hoensch: König/Kaiser Sigismund, der Deutsche Orden und Polen-Litauen. Zeitschrift für Ostmitteleuropa-Forschung 46. (1997) 1-44. 16.

³¹ Lites ac Res Gestae inter Polonos Ordinemque Cruciferorum. In: Scriptorum rerum Prussicarum Bd. I. Hg. Theodor Hirsch - Max Toeppen - Ernst Strehlke. Leipzig 1861. (a továbbiakban: Lites, SRP I.) Nr. 32.

32RI XI, I. Nr. 363.

székhelyére, Marienburgba utazott tovább. Innen Litvániába ment, Vilniusba, majd Varsón át végül egészen a pomerániai Stolp-ig utazott. Fél éven át tárgyalta az érintettekkel, tanúkat hallgatott meg, dokumentumokat nézett át, de ő sem tudott megnyugtató eredményt elérni.³³ 1414. január 15-én Zsigmond arról tájékoztatta a lovagrendet és a krakkói udvart, hogy a bíraskodás még nem zárult le, és a feleket ez év tavaszára ismét Budára invitálta.³⁴ Ebben minden bizonnyal nagy szerepe volt annak, hogy 1413 szeptemberében ismét háború tört ki a Német Lovagrend és Jagiello között. A döntőbírói procedura lefolytatására az esztergomi érseket és Garai Miklós nádort bízta meg, de betegség miatt a döntőbíráskodás meghiúsult.³⁵ Ugyanakkor a lengyel-porosz háború a Zsigmond által tervezett egyetemes zsinat összehívásának sikerét is fenyegette, ezért Zsigmond erőteljes nyomást gyakorolt a hadakozó felekre, hogy szüntessék be a harcokat. 1414. október 7-én a nagymester és a lengyel király a poroszországi Strasburgban (ma: Brodnica, Lengyelország) fegyverszünetet kötött, és beleegyezett, hogy a vitatott kérdéseket ismét döntőbírákra bízza.³⁶ Zsigmond most a lovagrend és a lengyel-litván állam panaszait a Konstanzba összehívott zsinat elé utalta, hogy ily módon biztosított legyen Lengyelország, Litvánia és Poroszország részvétele a zsinaton.³⁷

A konstanzi zsinaton Zsigmond nem csak az egyház és a keresztény világ kérdéseivel akart foglalkozni, hanem a birodalom ügyeivel is.³⁸ A Német Lovagrendet és tartományait egyértelműen a Birodalomhoz tartozónak tekintette, ahogy ez már egy korábbi, 1412. január 4-én kelt okleveléből egyértelműen kiderült.³⁹ Ahogyan Konstanzban az egyházi zsinat mellett birodalmi ügyeket, sőt európai politikai kérdéseket is tárgyaltak, úgy a porosz-lengyel vitának is volt világi és egyházi része. Az elsőbe a határkérdések és egyéb politikai, jogi vagy gazdasági természetű viták tartoztak, a másodikba a samogitai (*Žemaitija*) és általában a litvániai térítés ügye, valamint az első kérdésekkel összefüggő, azokat teológiai vagy kánonjogi érvekkel alátámasztó fejtegetések, traktátusok.⁴⁰

³³ *Mályusz Elemér*: Zsigmond király uralma Magyarországon. Bp. 1984. 85., 232.

³⁴ RI XI, I. Nr. 870.

³⁵ *Boockmann, H.*: Johannes Falkenberg i. m. 117.

³⁶ Staatsverträge I. Nr. 105.

³⁷ *Hoensch, J.*: König/Kaiser Sigismund i. m. 18.

³⁸ Deutsche Reichstagakten. Ältere Reihe (1376-1486) Bd. VII. Deutsche Reichstagakten unter Kaiser Sigismund. 3. Abt. Hg. Dietrich Kerler. (a továbbiakban: RTA VII.) Gotha 1878. Nr. 176., 179.; *Odilo Engels*: Der Reichsgedanke auf dem Konstanzer Konzil. Historisches Jahrbuch 86. (1966) 98-100.

³⁹ Staatsverträge I. Nr. 87.

⁴⁰ *Zenon Hubert Nowak*: Internationale Schiedsprozesse als Werkzeug der Politik Sigismunds in Ostmittel- und Nordeuropa, 1411-1425. Blätter für deutsche Landesgeschichte 111. (1975) 172-188.

A strasburgi fegyverszünet megkötése után egy héttel a nagymester megnevezte a lovagrend konstanzi küldöttségét. Ahogyan az 1412. évi budai döntőbíráskodáson, úgy most is Johann von Wallenrod rigai érsek vezette a delegációt, melynek tagja volt Konrad von Egloffstein Deutschmeister, a Német Lovagrend németországi birtokainak, rendtartományainak előjárója, Johann von Welden, christburgi (ma: Dzierżgoń, Lengyelország) komtúr, Peter von Wormditt, a lovagrend római főprokurátora, Johann Abezier ermlandi prépost, Kaspar Schuwenpflug ermlandi kanonok, egy Johann von Orsechau nevű poroszországi világi birtokos, és Konrad Kesselhut, Kulm (ma: Chełmno, Lengyelország) polgármestere.⁴¹ A lengyel király csak 1414. november 9-én, azaz 4 nappal a konstanzi zsinat megnyitása után nevezte meg tárgyalóküldöttségét. Ez Nikolaus Trąba, gniezno-i érsekből, Jakob Kurdwanowski plock-i, Andreas Laskary posen-i püspökökből, Paulus Vladimiri krakkói rektorból, jogtudósból, Jan Tuliszków kaliszi kastellánból, Niger Garbów kruszwicza-i kapitányból, és Petrus Wolfram királyi káplánból állt.⁴² A lengyel küldöttséghez 60 újonnan megkeresztelt samogitai is tartozott, akik azt bizonyították, hogy Samogitia népe kész a katolicizmus felvételére, és a Német Lovagrend főprokurátorának beszámolója szerint arra kérték a zsinatot, küldjön a földjükre misszionáriusokat.⁴³ A lengyel küldöttség november végén érkezett meg Konstanzba,⁴⁴ ahol nagyon gyorsan jelentős diplomáciai-politikai sikert könyvelhetett el: 1415. január 17-én XXIII. János pápa olyan oklevelet állított ki, amelyben a Német Lovagrend minden kiváltságát, előjogát visszavonta, amit korábban a pápától vagy császároktól kapott.⁴⁵ Ezzel a pápa lényegében a lovagrendi állam egészének létét is kétségbe vonta. Öt héttel később a lengyel küldöttségnek sikerült elérnie azt is, hogy XXIII. János pápa a porosz-lengyel kérdésben újabb oklevelet adott ki. Ebben Jagiello királyt, akit a Német Lovagrend hamis kereszténynek tartott, kinevezte az északi orosz (Novgorod, Pleskau), és minden olyan terület pápai vikáriusának, ahol „*scismatici et heretici infideles rebelles seu hostes tam fidei quam ecclesie*” éltek. Egyúttal megbízta, hogy minden eszközzel, amit hasznosnak vél, igyekezzen megtéríteni ezeket a hitetleneket és szakadárokat.⁴⁶ A

⁴¹ Staatsverträge I. Nr. 107.; Die Berichte der Generalprokuratoren des Deutschen Ordens an der Kurie. Bd. II. Hg. Hans Koeppen. Göttingen 1961. (a továbbiakban: Berichte II.) Nr. 110.

⁴² CESc XV. II. Nr. 56.

⁴³ Berichte II. Nr. 136.

⁴⁴ Acta concilii Constanciensis. Tom. II. Ed. Heinrich Finke - Johannes Hollnsteiner. Münster 1896. (a továbbiakban: ACC II.) 210.

⁴⁵ CESc XV. II. Nr. 57.

⁴⁶ CESc XV. II. Nr. 58.

zsinat első heteiben nem került sor a porosz-lengyel kérdés tárgyalására, jöllehet Zsigmond ezzel hitegette a lovagrendet.⁴⁷ Ezen idő alatt mindkét fél folytatta a korábbi propaganda háborút, amelyben a korábról már jól ismert állításokat ismételték meg, illetve azokhoz kapcsolódóan újabb és újabb érveket sorakoztattak fel.⁴⁸ 1415. május 11-dikére a zsinat ugyan napirendjére tűzte a porosz-lengyel ügyet, Zsigmond azonban ott nem jelent meg, így érdemi előrelépés ekkor sem történt.⁴⁹ Július 13-án viszont meglepetésszerűen került sor egy tárgyalásra. Ezen a napon Zsigmond számba vette a korabeli Európa nagy egyházi és politikai kérdéseit. Első helyen az egyház helyzetéről, valamint a keleti egyházzal létrehozandó unióról szólt, majd az angol-francia konfliktusról és a megbékélés szükségességéről. Harmadik helyen említette a porosz-lengyel viszályt, és arra szólította fel mindkét felet, hogy amíg a zsinaton tartózkodnak, országaik tartsák be a strasburgi fegyverszüneti megállapodást.⁵⁰ Beszért egy nagy vállalkozás tervéről is, amely majd betetőzi, megkoronázza a zsinat munkáját: egy nagy, a keleti és nyugati keresztények által közösen indított, török elleni keresztes hadjáratról.⁵¹ Luxemburgi Zsigmondnak arra a kérdésére, hogy a lovagrendi illetve a lengyel-litván küldöttség elismerik-e az ő fennhatóságát, főségét („*ab sy irkenten das reych vor yren obirsten*”), a lengyel delegáció nem adott azonnali választ. Ez a kérdés ugyanis korántsem volt egyértelmű. Nem csak arra vonatkozott, hogy elfogadják-e őt szabadon választott döntőbírónak, hanem sokkal nagyobb horderejű politikai jelentőséggel is bírt. A Német Lovagrend főprokurátorának tudósítása szerint Zsigmond kérdését mindenki úgy értette, hogy elismerik-e az érintettek, hogy a császár, mint a Birodalom ura, a kereszténység legfőbb hatalma, a királyok és a fejedelmek felett áll, akinek tisztségéből adódó kötelezettsége a neki alárendeltek vitáiban igazságot tenni, s nem önként választott döntőbíró. A lengyel delegáció a kérdés feltevésekor csak annyit mondott, hogy az ő királyuk nem áll a császár fősége alatt, hanem szabad (azaz szuverén) uralkodó („*eyn fryer koning*”). De a Német Lovagrend sem akart egyértelműen és visszavonhatatlanul elköteleződni, ezért ő sem válaszolt egyértelműen. Azt mondta, hogy elfogadja döntőbíróként az egyházat, a zsinatot és a Birodalmat is („*gerichte der heiligen kirchen, des heiligen concilii und des reiches*”), és

⁴⁷ RI XI, I. Nr. 1581.

⁴⁸ Andreas Rütger: Geheimdiplomatie – Schauprozess – Medienkrieg. Polen-Litauen und der Deutsche Orden um die Zeit des Konzils von Konstanz (1414-1418). Bulletin der Polnischen Historischen Mission 8. (2013) 43-68.

⁴⁹ Berichte II. Nr. 119.

⁵⁰ Berichte II. Nr. 121.

⁵¹ ACC II. 413.

hangsúlyozta, hogy mindig is elismerte maga felett az egyházat és a Birodalmat („*des ordin, der alzeit andachtig und gehorsam ist gewest und ist der heiligen kirchen [und] dem heiligen romischen reych, undirget sich in ein recht*”).⁵² A lengyel küldöttség csak három nappal később döntött úgy, hogy Zsigmond kérdését kizárólag a döntőbírói szerepre vonatkoztatva értelmezi, és nem a császári főhatalom elismerésére. Ez alapján viszont konkrétabb választ adott, mint a lovagrend, mert az uralkodó mellett nem tartotta szükségesnek a zsinatot is bevonni az ügy megvitatásába.⁵³ Érdemi előrelépés azonban ezek után sem történt, mert 1415 augusztusában Zsigmond eltávozott Konstanzból, hogy lemondásra kényszerítse XIII. Benedek pápát, és közvetítsen az angolok és a franciák között a 100 éves háborúban.⁵⁴ Amíg Zsigmond diplomáciai körúton volt, a lengyel és a porosz fél is helyzetének, pozíciójának erősítésével volt elfoglalva, s még nagyobb méreteket öltött a propaganda háború. Egyre több traktátus, értekezés, pamflet és plakát jelent meg, amelyek a zsinaton jelen lévő egyházi és világi elitet célozták meg, mert a zsinat idején Konstanz a kéziratok, kódexek nagy piacává vált.⁵⁵ Központi kérdés lett a *bellum iustum* problémája. Johannes Urbach például azt fejtegette írásában, hogy a természetjogból eredeztethető a császárok főhatalmi igénye a pogányok felett, ezért velük szemben a Birodalomhoz tartozó Német Lovagrendnek még az erőszakos cselekedetei is jogosak.⁵⁶ A pogányok elleni harc természetjogi legitimációját, a Német Lovagrend harcainak igazságosságát képviselte Ardicinus de Novara is traktátusában.⁵⁷ Egy domonkos rendi szerzetes, Johannes Falkenberg ugyancsak a császár egyetemes főhatalmának eszményéből eredeztette a Német Lovagrend hódító hadjáratait, s tekintette legitimnek a lovagok cselekedeteit.⁵⁸ „Satyra” című lengyel-ellenes

⁵² Berichte II. Nr. 121.

⁵³ Boockmann, H.: Johannes Falkenberg i. m. 205.

⁵⁴ Eberhard Windecke emlékirata Zsigmond királyról és koráról. Fordította, sajtó alá rendezte és a bevezető tanulmányt írta Skorka Renáta. (História könyvtár – Elbeszélő források 1.) Bp. 2008. 60-62.; Joachim Ehlers: Der Hundertjährige Krieg. München 2009. 71.; Novák Veronika: Sárkány a porcelánboltban: Luxemburgi Zsigmond és a párizsi ceremóniák. In: Francia-magyar kapcsolatok a középkorban. Szerk. Györkös Attila – Kiss Gergely. Debrecen 2013. 253-269.

⁵⁵ Erre vonatkozóan ld. jelen kötetben Csukovits Enikő tanulmányát, továbbá Jürgen Miethke: Die Polen auf dem Konstanzer Konzil. Der Konflikt um den Dominikaner Johannes Falkenberg. In: Das Konstanzer Konzil: 1414-1418. Weltereignis des Mittelalters. Hg. Karl-Heinz Braun. Stuttgart 2013. 108.

⁵⁶ Johannes Urbach: Utrum fideles. In: Die Staatsschriften des Deutschen Ordens in Preußen im 15. Jahrhundert. Bd. I.: Die Traktate vor dem Konstanzer Konzil 1414-1418 über das Recht des Deutschen Ordens am Lande Preußen. Hg. Erich Weise. Göttingen 1970. (a továbbiakban: Staatsschriften I.) Nr. 13.; Johannes Urbach: Licet insignis. In: Staatsschriften I. Nr. 14.

⁵⁷ Ardicinus de Novara: Tractatus pro cruciferis de Prussia contra Paulum Vladimiri Polonum. In: Staatsschriften I. Nr. 9.

⁵⁸ Johannes Falkenberg: Veteres relegendes. In: Staatsschriften I. Nr. 8.

munkája, amely még 1412-ben íródott, de a konstanzi zsinaton csak 1416 vége táján jelent meg, nagy visszhangot és felháborodást váltott ki.⁵⁹ Falkenberg véleménye szerint a lengyelek elárulták a Szent Birodalmat (*Sacrum Imperium*). „Ahogy a római egyház Isten egyháza, úgy a Római Birodalom hasonlóképpen Isten birodalma” („*quod sicut ecclesia Romana est ecclesia Dei, sic utique regnum Romanum est similiter regnum Dei*”) – írta még a 13. században Alexander von Roes.⁶⁰ Ennek a Birodalomnak isteni küldetése van, és ahogyan az egyház „szent” és „római”, úgy a Birodalom is az, s felette közvetlenül Isten áll.⁶¹ Falkenberg szerint a lengyelek, amikor gyalázatos módon elárulták ezt a szent birodalmat, még a hitetlenek (pogányok, schismaticusok) fegyveres támogatását is igénybe vették, így kollektív bűnösök. Feltette a kérdést: ha egy kikeresztelkedett zsidó már semmilyen közösséget sem vállalt korábbi hittestvéreivel, véletlenül sem támogatta azoknak a keresztényekkel szembeni esetleges cselekedeteit, akkor ugyanez miért nem érvényesül az olyan újonnan megtért pogányoknál, mint Jagiello. Mert ha érvényesült volna, akkor a lengyel király, egy katolikus hitre tért egykori pogány, nem tűrt volna meg a seregében hitetleneket. De mivel mégis megtűrte őket, annak csak egyetlen magyarázata s oka lehetett: keresztény földeket akart meghódítani. Az ilyen uralkodóval, egy ilyen hamis kereszténnyel szemben a fegyveres fellépés, a lovagrend küzdelme legitim és jogos harcnak minősül.⁶² Lengyel oldalról Paulus Vladimiri volt a legjelentősebb szerző, aki fő szerepet vállalt a vitairodalomban, a teológiai s jogi érvelésekben. Nagy szerepet játszott abban, hogy a lengyel-litván álláspont megvédelmzésén túl Falkenberg írását hamarosan „tévtanításnak”, azaz eretnek műnek kezdték minősíteni, magát a szerzőt pedig eretnekséggel gyanúsítani.⁶³

⁵⁹ Hartmut Boockmann: Aus den Handakten des Kanonisten Johannes Urbach. Die Satira des Johannes Falkenberg und andere Funde zur Geschichte des Konstanzer Konzils. Deutsches Archiv 28. (1972) 497-532.; Sophie Wlodek: La Satire de Jean Falkenberg. Texte inedit avec introduction. Mediaevalia Philosophica Polonorum 18. (1973) 96-120.

⁶⁰ Alexander von Roes: Memoriale. In: Monumenta Germaniae Historica: Staatschriften des späteren Mittelalters. Bd. I. Stück 1. Alexander von Roes: Schriften. Hg. Herbert Grundmann - Hermann Heimpel. Stuttgart 1958. 139. cap. 32.

⁶¹ Jürgen Petersohn: Rom und der Reichstitel „Sacrum Romanum Imperium”. Frankfurt am Main 1994. 93-94.

⁶² Hans-Ulrich Wöhrer: Die Legitimation und Delegitimation von Gewalt in der ersten Hälfte des 15. Jahrhunderts. In: Gewalt und ihre Legitimation im Mittelalter. Symposium des Philosophischen Seminars der Universität Hannover vom 26-28. Februar 2002. Hg. Günther Mensching. (Contradictio 1. Studien zur Philosophie und ihrer Geschichte) Würzburg 2003. 286-300.

⁶³ Miethke, J.: Die Polen auf dem Konstanzer Konzil i. m. 108.

Ha világi ügyekkel nem is, de a lovagrendi-lengyel viszályban egyházi kérdésekkel mégis foglalkozott a konstanzi zsinat Luxemburgi Zsigmond távollétében. 1416. február 13-án a samogitai (litván) és lengyel küldöttek előadhatták a Német Lovagrenddel szemben a hitélettel, egyházzal kapcsolatos panaszait, sérelmeiket a *generalis congregatio*, azaz a zsinat ünnepi ülését előkészítő gyűlés előtt. A *Propositio Samogitarium* című előterjesztésükben azt panaszolták, hogy a lovagrend semmibe veszi a Samogitia földjén élők jogait, jóllehet közülük is már sokan megkeresztelkedtek, és így a keresztény európai népek és az anyaszentegyház kebelébe tartoznak. A *Propositio Polonorum* megfogalmazása szerint a keresztes lovagok akadályozzák a térítő tevékenységet, egyáltalán nem a kereszténység terjesztésén fáradoznak. A Német Lovagrend küldöttségének 10 nappal később kellett válaszolnia a lengyel-litván felvetésekre. Így annak ellenére, hogy korábban mindkét fél elfogadta Zsigmond döntőbíráskodását, amit azonban a császár távolléte miatt felfüggesztettek, a Poroszország valamint a Lengyelország s Litvánia közötti konfliktus (deklaráltan csak annak egyházi-vallási elemei) mégis a zsinat előtt kötött ki. A samogitai litvánok hittérítőkre, misszióra vonatkozó kérését azonban nem lehetett leválasztani, elkülöníteni a jóval szélesebb körű, a határokat is érintő viszályról. A problémakör középpontjába ugyanis szükségképpen az a kérdés került, hogy ellátja-e még a Német Lovagrend eredeti hivatását, azaz a kereszténység védelmét és terjesztését, vagy sem. A lengyel-litván álláspont szerint már egyáltalán nem, ezért a konstanzi követek a lovagrend megreformálását és eredeti hivatásához történő visszatérését javasolták a zsinatnak. Felvetették annak lehetőségét, hogy a lovagok költözzenek a török s tatár határvidékre, Podóliába, mert ott valóban védelmezni kell a kereszténységet a pogányok támadásaival szemben.⁶⁴ Hasonló javaslat tal a litvánok már jóval korábban is éltek. Hermann von Wartberge krónikája szerint 1358-ban Kęstutis litván fejedelem azt üzenté IV. Károly császárnak (Zsigmond apjának), hogy népével együtt hajlandó keresztény hitre térni, ha a lovagrend felvállalja a keleti s délkeleti litván határoknál a Moszkva és az Arany Horda elleni harcot.⁶⁵ A Német Lovagrend főprokurátorának 1416. március 5-diki beszámolója szerint a lengyel delegáció már az év elejétől azt szerette volna elérni, hogy a Jagiello koronája alá tartozó Lemberg érseke, és Vilnius püspöke vizsgálja meg a samogitai helyzetet, és ők szervezzék ott meg az érde-

⁶⁴ Matthias Thumser: Eine neue Aufgabe im Heidenkampf? Pläne mit dem Deutschen Ordens als Vorposten gegen die Türken. In: Europa und die Türken in der Renaissance. Hg. Bodo Guthmüller. Tübingen 2000. 141-142.

⁶⁵ Hermann von Wartberge: Chronicon, Scriptores rerum Prussicarum Bd. II. Hg. Theodor Hirsch - Max Toeppen - Ernst Strehlke. Leipzig 1863. 9-116.

mi missziós tevékenységet és egyházi intézményeket. A lovagrendi követeknek azonban, felismerve a lengyel javaslatban rejlő politikai veszélyeket, sikerült elérnie azt, hogy ne kizárólag lengyel s litván preláthusok menjenek Samogitiába, hanem a zsinat maga állítson fel egy zsinati delegációt. 1416. február elején a zsinat egy bíborost, két püspököt és három domonkos rendi, egyetemet végzett teológiai doktort jelölt ki, hogy Litvániába menjen, és segítsen az ottani egyházszervezet létrehozásában.⁶⁶ A lovagrend konstanzi követének a zsinati misszió létrehozásával ugyan sikerült kedvezőbb politikai helyzetet teremteni, de a rend felső vezetése és a nagymester ezt pillanatok alatt semmissé is tette. A zsinati misszió április végén útnak indult Litvániába, de június közepén már ismét Konstanzban volt, és azt panaszolta, hogy a Német Lovagrend megakadályozta, hogy Poroszországon keresztül eljusson Litvániába. A lovagrend eljárása széles körű felháborodást váltott ki. A zsinat egyértelműen deklarálta, hogy a lovagoknak semmi köze sincs Samogitiához, ami pedig az 1411. évi thorni béke értelmében Jagiello és Vytautas halála után visszaszállt volna a Rendre. Samogitia világi ügyekben a Birodalomnak (azaz a császárnak), egyházi ügyekben pedig saját prelátsaiknak tartozik engedelmességgel. A lengyel delegáció ezt az alkalmat használta ki arra, hogy Paulus Vladimiri beterjessze a lovagrend elleni 52 cikkelyét, ahogyan erről a főprokurátor a nagymestert tájékoztatta 1416. június 28-án írt levelében. A lengyelek egyúttal azt is javasolták, hogy a lovagrend, jóvátéve hibáit, s hogy gyakorolhassa eredeti hivatását, azaz a pogányok elleni küzdelmet, telepedjen át Ciprusra, ha neki valamiért Podólia nem tetszene.⁶⁷ Mindezek után a zsinati misszió másodszor már akadálytalanul eljutott Litvániába, ahol a zsinat 1416. augusztus 11-diki felhatalmazása alapján Vytautas nagyfejedelem Vilniusban, a zsinati küldöttség jelenlétében, 1417. október 24-én Medniki központtal megalapította a samogitiai püspökséget. Ezzel együtt felszentelték az első samogitiai püspököt, Matthiast (Motiejus) is.⁶⁸ Mire ennek a híre megérkezett Konstanzba, a zsinat már új pápát is választott, aki Zsigmonddal együtt elismerését fejezte ki a lengyel királynak és a litván nagyfejedelemnek.⁶⁹ Az a tény, hogy a Német Lovagrend még a zsinati misszió samogitiai útját is igyekezett megakadályozni, a korabeli európai közvéleményben megerősítette a lengyel delegáció állítását, azt, hogy a lovagrend akadályozta s akadályozza a megkeresztelkedésre kész pogányok megtérését.

⁶⁶ Berichte II. Nr. 151.

⁶⁷ Berichte II. Nr. 164.

⁶⁸ CESc XV. II. Nr. 78.

⁶⁹ Boockmann, H.: Johannes Falkenberg i. m. 214.

A lovagrend helyzetét tovább nehezítette, hogy 1416 végétől már folyt a Johannes Falkenberggel szembeni zsinati eljárás is. A kortársak többsége úgy vélte, hogy a megvádolt domonkos rendi szerzetes valójában a lovagrend megbízásából írta művét, így az eretnokség gyanúja – amit a zsinati misszió ügye még inkább alátámasztani látszott – a lovagokra is rávetült. A lovagrend szorult helyzetét Luxemburgi Zsigmond is igyekezett a maga javára kihasználni. Egyik legbizalmasabb hívét, Frigyes nürnbergi várgróft, valamint Johann von Wallenrode rigai érseket küldte követként Poroszországba. Azt szorgalmazta, hogy a nagymester ismerje el a császárt hűbérurának, s a porosz földeket a Birodalomhoz tartozó területnek, továbbá a lovagrend váltsa ki a Szepességet a lengyel zálogból, s azt mindenféle térítés nélkül adja vissza a magyar koronának, ahogyan Neumarkot is szolgáltatassa vissza, amit Zsigmond még 1402-ben zálogosított el a lovagoknak.⁷⁰ A nagymester mindhárom követelést visszautasította, és további lépéseivel még nehezebb politikai helyzetbe hozta magát és a lovagrend konstanzi küldöttségét. Luxemburgi Zsigmond közvetítésével ugyanis még Párizsban, 1416. április 6-án Lengyelország és Poroszország ismét meghosszabbította a korábbi fegyverszünetet, amiért azonban Jagiello király árat is szabott. A főprokurátor 1416. április 16-diki beszámolója szerint három Visztula melletti falu átengedését kérte, a császár pedig garantálta a lengyel követeknek, hogy a Német Lovagrend, mint a Birodalom hűbérese, az ő kérésére teljesíti ezt a feltételt. Maga a főprokurátor is kérte a nagymestert, hogy politikai megfontolásból adja át a lengyeleknek ezt a három falut, de a lovagrend felső vezetése ezt is határozottan visszautasította.⁷¹ A fegyverszünethez kapcsolódó feltétel elutasítását Zsigmond szavahihetőségének és császári tekintélyének kétségbe vonásaként értelmezte, a Birodalom fennhatóságának elutasítását pedig kifejezetten negatív megnyilvánulásnak, a segítő szándék visszautasításának látta. A lovagrend még a budai döntőbíráskodás során ígéretet tett arra, hogy megtéríti az 1409-1411. évi háború során a leslau-i (Włocławek) püspökség területén a lovagrendi csapatok által okozott károkat, de a többi követeléshez hasonlóan a nagymester ettől is elzárkózott.⁷²

Zsigmond 1417. január végén érkezett vissza Konstanzba, ahol a nagymester elutasító magatartása láttán a lovagrendi követeknek újból feltette a kérdést: a keresztes lovagok a császár vagy a pápa fennhatóságát ismerik-e el maguk felett. A követek válasza ugyanaz volt, mint korábban: mindkettőt („*das der*

⁷⁰ Berichte II. Nr. 157.; Neumark 1402. évi zálogba adásáról ld. Staatsverträge I. Nr. 17.

⁷¹ Berichte II. Nr. 172.

⁷² Berichte II. Nr. 192.

orden sei beide under der kirchen und och under dem reiche).⁷³ Ebben a helyzetben a lovagrendi delegáció csak egyet tehetett: el kellett kerülnie, hogy egyedül Zsigmond legyen a döntőbíró, és a zsinathoz fordult ítéletért. Emellett az a lehetőség, kilátás, hogy a zsinat hamarosan új pápát is választhat, a főprokurátor beszámolója szerint újabb lehetséges döntőbíró színre lépésével kecsegtetett.⁷⁴ A Generalprokurátor, Peter von Wormditt ugyanakkor arra is felhívta a nagymester figyelmét, hogy a Német Lovagrend számára elengedhetetlen az új pápa jóindulatának megnyerése, és ehhez ajándékokat, sőt pénzt is kell majd adnia.⁷⁵ A fennálló politikai helyzetben viszont – érthető módon – a lengyel delegáció egyedül Zsigmondot akarta döntőbírónak. A lovagrendi küldöttek, hogy időt nyerjenek, látszatra nem elleneztek Zsigmond döntőbírói szerepét, de azt próbálták elérni, hogy ezzel a feladattal a zsinat bízza meg az uralkodót, és nem császárként, nem a keresztény Európa főhatalmaként saját jogán bíraskodjon. Ezzel a javaslattal ugyanakkor azt fejezték ki, hogy az egyetemes zsinat a császár felett is áll. 1417 késő tavaszán és nyarán heves viták folytak Konstanzban arról, hogy az egyházreform, vagy a pápaválasztás kérdése kerüljön-e előbb a zsinat elé. Az egyházreform elsőbbsége mellett kiálló Luxemburgi Zsigmonddal szemben végül a nyugati egyházszakadást megszüntető pápaválasztás elsőbbsége mellett döntöttek.⁷⁶ Ezeket a nagy vitákat a Német Lovagrend arra használta fel, hogy a rá kedvezőtlen fényt vető Johannes Falkenberget kivonja a zsinati eljárás alól, eltávolítsa Konstanzból. A németországi domonkos rendtartomány káptalana 1417. június 6-án arra ítélte, hogy élete végéig egy kolostorban raboskodjon. Az ellene indított per ezután már nélküle zajlott.⁷⁷

1417. november 11-én a zsinat V. Márton személyében megválasztotta az új pápát. A Német Lovagrend főprokurátora elégedetten számolt be erről az eseményről a nagymesternek, mert úgy ítélte meg, hogy az új pápa nagy jóindulattal viseltetik a lovagok iránt.⁷⁸ Még az év végén írt levelében is megemlítette, hogy a nagymester ajándékai megtették a hatásukat a pápánál.⁷⁹ A Német Lovagrend igyekezett kihasználni a számára kedvezően alakuló helyzetet. Konstanzi követei azt javasolták, hogy a pápa bízson meg egy bíborosokból és a zsinati *natiók* képviselőiből álló bizottságot azzal, hogy megvizsgálja a lovag-

⁷³ Berichte II. Nr. 202.

⁷⁴ Berichte II. Nr. 201.

⁷⁵ Berichte II. Nr. 210.

⁷⁶ Berichte II. Nr. 218.

⁷⁷ Boockmann, H.: Johannes Falkenberg i. m. 292.

⁷⁸ Berichte II. Nr. 226.

⁷⁹ Berichte II. Nr. 231.

rend panaszaival és kéréseivel jogosságát.⁸⁰ A lengyelek viszont továbbra is ragaszkodtak Zsigmond döntőbíráskodásához, amiről maga az uralkodó sem akart lemondani. A lovagrend a hosszú schisma után végre általánosan elfogadott új pápa tekintélyére igyekezett építeni, aki határozottan megtiltotta a lengyel királynak, a litván nagyfejedelemnek és a nagymesternek, hogy háborút kezdenek egymással.⁸¹ Ez alapvetően a Német Lovagrend érdekében történt, mert közelgett az 1417. május 14-én egy évvel meghosszabbított⁸² fegyverszünet lejártának időpontja. A pápa és a császár együttes fellépésére 1418 áprilisában egy évvel ismét meghosszabbították a porosz-lengyel fegyverszünetet.⁸³ A főprokurátor feljegyzéseinek tanúsága szerint a lovagrend 500 aranyguldennel köszönte ezt meg a pápának.⁸⁴ Mivel Zsigmondnak nem sikerült elérnie azt, hogy a zsinat már az új pápa megválasztása előtt tárgyaljon az egyház belső reformjáról, a konciliarista eszmék gyakorlati megvalósításáról, egy másik nagyszabású kérdésnek, az egyházi unió ügyének napirendre tűzésével akart ismét kezdeményező és vezető szerepet játszani. 1418 januárjában azt írta, hogy a Vytautas nagyfejedelem által alapított új samogitai püspökség az ortodox egyházzal létrehozandó unió ügyét is szolgálja.⁸⁵ Ezzel egyidejűleg Jagiello király, aki szintén a konciliarista egyházpolitika oldalán sorakozott fel, 1418. január 1-én írt levelében arról tájékoztatta a pápát, hogy Grigorij Camblak kijevi metropolitát egy ortodox küldöttség élén Konstanzba küldte, hogy ott az egyházi unióról tárgyaljon („*tractaturus sinceriter oblaturusque modos et vias propicias, per quos et quas se cum suis reintegrare intendit unitati ecclesiae*”).⁸⁶ A bolgár származású Grigorij Camblakot 1415. november 15-én választották meg Novgorodokban a litván nagyfejedelemség fennhatósága alá tartozó területek ortodox egyházának metropolitájává. Ebben nagy szerepe volt Vytautas nagyfejedelemnek, aki az önálló litván metropolita szék megteremtésével igyekezett kivonni uralmi területeinek ortodox hitű alattvalóit a moszkvai metropolita befolyása alól. Az orosz források szerint 1414-ben vytautas két alkalommal is tanácskozott birodalma ortodox püspökeivel és szláv előkelőivel erről a kérdésről, s csak miután ők támogatták az önálló litván metropolita gondolatát, hívta

⁸⁰ Berichte II. Nr. 232.

⁸¹ Berichte II. Nr. 233.

⁸² Posilge, SRP III. 369.

⁸³ Staatsverträge I. Nr. 130.

⁸⁴ Berichte II. Nr. 254.

⁸⁵ CESc XV. II. Nr. 88.

⁸⁶ CESc XV. II. Nr. 81.

össze a novgorodok-i színódust.⁸⁷ Elképzelhető, hogy a litván fejedelem a nagy nyugati zsinat, azaz Konstanz mintájára döntött úgy, hogy együtt tárgyal az ortodox egyházi méltóságokkal és világi előkelőkkel. Grigorij Camblak metropolita maga is az egyházi unió híve volt, ahogyan erről Fillastre bíboros korabeli feljegyzései tanúskodnak.⁸⁸ Camblak metropolita egy csoport ortodox kísérelével együtt érkezett Konstanzba, ezzel is kifejezve azt, hogy készek az egyházi unió megteremtésére. A lengyel királynak és a litván fejedelemnek ezzel az ortodox küldöttséggel elsősorban politikai célja volt: azt akarták bizonyítani, hogy nem csak a pogány litvánokat hajtották a keresztség alá, hanem a schismatikusokat is képesek visszavezetni a katolikus egyházba, azaz Európa keleti részén nem a Német Lovagrend, hanem a lengyel-litván állam a kereszténység igazi terjesztője.⁸⁹ A konstantinápolyi patriarcha görög küldöttei már két éve Konstanzban tartózkodtak, de az egyházi unió kérdésének valójában csak a litván nagyfejedelemségből jött ortodox küldöttség megérkezése adott lendületet.⁹⁰ 1418. február 25-én Luxemburgi Zsigmond jelenlétében a pápai konzisztóriumon megjelent „Gregorius archiepiscopus Ruthenus”, azaz Camblak metropolita, hogy tiszteletét tegye a pápa előtt. A pápával és a császárral folytatott megbeszélésre a lengyel zsinati delegációból elkísérte a gniezno-i érsek és a plosk-i püspök.⁹¹ Johann von Posilge krónikája szerint viszont a lengyel király az egész zsinatot nevéssé tette és kigúnyolta, amikor schismatikusokat küldött Konstanzba. A szerző úgy tudta, hogy az ortodox püspökök nem is értették miért kellett nekik a nyugati zsinat helyszínére utazni, s azt a választ kapták a lengyel delegáció vezetőjétől, hogy a nagyfejedelem parancsolta így. Elég csak megjelenniük a zsinat előtt, de szó sincs arról, hogy valami mellett ténylegesen elköteleznék magukat, arról pedig végképp nincs, hogy kötelesek lennének alávetni magukat a római egyháznak („*das sy herczog Withaud dar gesant hatte zcu beseen, adir sy weldin keynen gehorsam thun der Romyschin kirchin, sy weldin blibin als sy vor werin gewesen*”).⁹² Mivel Johann von Posilge a Német Lovagrend krónikása volt, s az is, aki az ő 1405. évi halála után névtelenül tovább írta krónikáját egészen 1419-ig,⁹³ nem csodálkozhatunk azon, hogy igyekezett kétségbe vonni Jagiello

⁸⁷ Horst Jablonowski: Westrussland zwischen Wilna und Moskau. Leiden 1955. 77.

⁸⁸ Heinrich Finke: Forschungen und Quellen zur Geschichte des Konstanzer Konzils. Paderborn 1889. 77.

⁸⁹ Boockmann, H.: Johannes Falkenberg i. m. 215–216.

⁹⁰ Giedrė Mickūnaitė: Making a Great Ruler: Grand Duke Vytautas of Lithuania. Budapest-New York 2006. 35–47.

⁹¹ ACC II. 164–166.

⁹² Posilge, SRP III. 376.

⁹³ Pósán László: A narráció változása a középkori Poroszország történetéről szóló krónikákban. Peter von Dusburg és Johann von Posilge műveinek összehasonlítása. Aetas 29. (2014: 1. sz.) 41–58.

és Vytautas eredményeit az egyházi unió kérdésében. Grigorij Camblak látványos és figyelemfelkeltő megjelenését a konstanzi zsinaton azonban semmilyen konkrét lépés sem követte, így a lengyel zsinati küldöttség a metropolita látogatását követően elemezte, felmérte a konstanzi helyzetet. Úgy értékelte a politikai hangulatot, hogy V. Márton pápa megválasztásával XXIII. János pápának az 1415. január 17-diki oklevele, amelyben visszavonta a Német Lovagrendnek adott összes császári és pápai privilégiumot (ezek alapozták meg a lovagok poroszországi területiális hatalmát), gyakorlatilag érvénytelenné vált, semmit sem ér, s az egyház egységének és a pápaságnak a helyreállításából a porosz-lengyel viszályban a lovagrend profitált. A zsinati elv gyengülése viszont rontotta a lengyel pozíciókat. 1418. április 15-én a Generalprokurator arról tájékoztatta a nagymestert, hogy a lengyel küldöttség vezetője, Nikolaus Trąba, gniezno-i érsek a pápa és a császár jelenlétében visszavonta az összes lengyel és litván panaszt, jogkérelmet. A pápa tudomásul vette a delegáció döntését, Zsigmond azonban tiltakozott ellene, és értetlenül állt a helyzet előtt. Amíg a lengyelek a konciliarista egyházpolitikát támogatták, a Német Lovagrend a pápaság oldalán sorakozott fel. Talán ez is közre játszott abban, hogy a zsinat 1418. április 22-diki záróülésén mégsem nyilvánították eretneknek Johannes Falkenberget, sem pedig írását. Amikor Paulus Vladimiri ezért élesen kritizálta a pápát és a zsinatot, V. Márton egyházi kiközösítéssel fenyegette meg a krakkói rektort. Paulus Vladimiri ennek hatására ugyan meghátrált, de bejelentette, hogy fellegbezn fog a következő zsinathoz.⁹⁴ De a Német Lovagrend sem hagyhatta el győztesként Konstanzot, mert az ő panaszairól, kifogásairól sem született döntés, így azok a vitatott kérdések, amelyek miatt évekkel korábban döntőbíráskodáshoz fordult, továbbra is megoldatlanok maradtak. A lengyel küldöttségnek viszont a korabeli Európa legnagyobb nyilvánosságát jelentő konstanzi zsinaton azt mégis sikerült nyomatékosítani, ismertté tenni, hogy uralkodójuk elkötelezett keresztény, aki püspökségeket alapított Litvániában, és az egyházi unió létrehozásának elkötelezett híve. Ezzel szemben a lovagrend magatartása sokak szemében hihetővé tette azt a lengyel érvelést, hogy a lovagok semmit sem tettek a kereszténység terjesztése érdekében, sőt, erőszakos katonai fellépéseikkel kifejezetten akadályozták azt.

Mivel a zsinat úgy ért véget, hogy a porosz-lengyel viszályban semmilyen érdemi döntés vagy állásfoglalás sem született, Zsigmond –aktuális politikai érdekeit szem előtt tartva – továbbra is vállalkozott a döntőbírói szerepre. Jagiello ezt el is fogadta volna, a Német Lovagrend azonban – éppen a konstanzi ta-

⁹⁴ Berichte II. Nr. 258.

pasztyalatok miatt – óvakodott egyedül Zsigmondra hagyatkozni, s valamilyen nagyobb nyilvánossággal járó eseményhez, fórumhoz kívánta kötni a döntést. Erre megfelelő alkalomként kínálkozott a Breslau-ba (Wrocław) összehívott birodalmi gyűlés 1420 januárjában, amelyen Zsigmond a bátyja, Vencel halála (1419. augusztus 11.) miatt megüresedett cseh koronára támasztott igényét akarta megerősíteni.⁹⁵ Erre a gyűlésre a Német Lovagrendet és Lengyelországot is meghívta, és azt mindkét fél el is fogadta, hogy Zsigmond a birodalmi gyűlés keretében ítélje meg panaszaikat.⁹⁶ A konstanzi zsinat vitái lényegében másfél év múlva Breslau-ban folytatódtak. Mindkét fél olyan személyekkel képviseltette magát, akik Konstanzban is ott voltak. Általános meglepetésre, a várakozásokkal ellentétben most Zsigmond inkább a lovagrend javára foglalt állást számos kérdésben. Érvényesnek ismerte el ugyan az 1411. évi thorni békét, de visszautasította Jagiello további területi követeléseinek jogosságát, és egyértelműen leszögezte, hogy a thorni béke értelmében Samogitia tartomány a lengyel király és a litván nagyfejedelem halála után visszakerül a Német Lovagrend fennhatósága alá. Ugyanakkor felszólította a nagymestert, hogy fizessen a lengyel királynak 25 000 aranyforintot.⁹⁷ A lengyel követek azonnal tiltakoztak a császár döntése ellen, Jagiello király pedig a pápához fordult annak érvénytelenítése céljából. A Szentszék azonban visszautasította a lengyel kérést, így 1422 nyarán ismét háború robbant ki Lengyelország és a Német Lovagrend között.⁹⁸

⁹⁵ Robert Holtzmann: Der Breslauer Reichstag von 1420. Schlesische Geschichtsblätter 13. (1920) 1-9.

⁹⁶ Regesta Historico-Diplomatica Oedinis S. Mariae Theutonicorum, 1198-1525. Pars II: Regesta Privilegiorum Ordinis S. Mariae Theutonicorum. Mit einem Anhang: Papst- und Konzilsurkunden. Hg. Erich Joachim - Walter Hubatsch. Göttingen 1948. Nr. 1950, 1954, 1967, 2004.

⁹⁷ RTA VII. Nr. 276.

⁹⁸ Sven Ekdahl: Der Krieg zwischen dem Deutschen Orden und Polen-Litauen im Jahr 1422. Zeitschrift für Ostforschung 13 (1964) 614-651.

Prajda Katalin

A Magyar Királyság és a Firenzei Köztársaság diplomáciai kapcsolatai a Zsigmond-korban*

Bevezetés

Az európai történetírás az állandó diplomáciai kapcsolatok és követségek kialakulását a 14-15. századi Itália államainak hatalmi térnyerésével hozza összefüggésbe, írja Isabella Lazzarini a legfrissebb itáliai diplomáciatörténetről szóló munkában. A tendencia, hogy történészek a 15. századi itáliai diplomácia gyakorlatban kizárólag a modern kori diplomácia megalapozását keressék, véleménye szerint kezd sokkal árnyaltabb képet mutatni, s az elmúlt években kutatások irányultak a kommunikációs csatornák, a diplomáciai követségek és az írott és szóbeli diplomáciai érintkezések témaköreire is.¹ Lazzarini például egy, a Zsigmond-korban a Magyar Királyságban is megfordult, firenzei politikus, Rinaldo di Maso degli Albizi követjelenésén keresztül a politikai viták és érzelmek nyelvi megjelenítését vizsgálta.² Részben a hagyományos szemléletnek köszönhető, hogy Lazzarini munkájától elektintve a történetírás kevés figyelmet szentelt a 15. század közepe előtti itáliai, s ezen belül is a firenzei diplomáciai gyakorlatnak, különösen a Mediciek 1434-es hatalomrajutása előtt.³

A firenzei források feltáratlansága miatt a Magyar Királyság és a Firenzei Köztársaság diplomáciai kapcsolatai is kevés figyelmet kaptak. Korábban E. Kovács Péter és Teke Zsuzsa tanulmányaiban olvashattunk adatokat a kérdéssel

¹ Isabella Lazzarini: Renaissance Diplomacy. In: The Italian Renaissance State. Szerk. Andrea Gamberini, Isabella Lazzarini. Cambridge 2012. 425-443. A tradicionális diplomáciai szemléletre vonatkozóan lásd: Gerrett Mattingly: Renaissance Diplomacy. Baltimore-Maryland. 1964. *Uő*: The first resident embassies. Mediaeval Italian origins of modern diplomacy. Speculum 12. (1937) 423-439. Riccardo Fubini: La résidentialité de l'ambassadeur dans le mythe et dans la réalité: une enquête sur les origines. L'invention de la diplomatie. Moyen Age-Temps modernes. Szerk. Lucien Béley. Párizs 1998. 27-35.

² Isabella Lazzarini: Argument and Emotion in Italian Diplomacy in the early Fifteenth Century. The case of Rinaldo degli Albizzi (Florence, 1399-1430). In: The Languages of Political Society. Szerk. Andrea Gamberini, Jean-Paul Genet, Andrea Zorzi. Roma 2011. 339-364.

³ Néhány fontosabb diplomáciatörténeti munka a 15. század második felével kapcsolatban: Riccardo Fubini: Appunti sui rapporti diplomatici fra il dominio sforzesco e Firenze medicea. In: Gli Sforza a Milano e in Lombardia e i loro rapporti con gli Stati italiani ed europei (1450-1535). Milánó 1982. 291-334. *Uő*: Classe dirigente ed esercizio della diplomazia nella Firenze quattrocentesca. Rappresentanza esterna e identità cittadina nella crisi della tradizione comunale. In: I ceti dirigenti nella Toscana del Quattrocento. Impruneta. 1987. 117-189. *Uő*: Diplomacy and government in the Italian city-states of the Fifteenth Century (Florence and Venice). In: Politics and Diplomacy in Early Modern Italy. The Structures of Diplomatic Practice. 1450-1800. Szerk. Daniela Frigo. Cambridge 2000. 25-48.

* A tanulmány az MTA BTK TTI „Lendület” Szent Korona Kutatócsoport által elnyert Lendületi II. kutatási projekt (2012–2017) támogatásával készült.